

ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ, ЕКОЛОГІЧНЕ, ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.4

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2025-8.06>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЛЕЮ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ

Ковальчук Максим Олександрович,

кандидат юридичних наук, докторант
Інституту держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України
ORCID ID: 0000-0025-3689-4628

Ковальчук Олександр Михайлович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-2167-769x

Статтю присвячено комплексному теоретико-правовому аналізу особливостей реалізації права на користування землею в Україні, що розглядається як важливий елемент механізму забезпечення раціонального використання земельних ресурсів, зокрема в складних умовах воєнного стану. Підкреслено, що в умовах воєнного стану ефективність землекористування залежить від чітких правил, процедур і контролю. Окремлено еволюцію інституту – від радянської моделі виключної державної власності та домінування права постійного користування до системи гнучких правових титулів (оренди, суперфіцію, емфітевзису). Проаналізовано доктринальні підходи до тлумачення землекористування як правомочності у складі права власності, як самостійного правового інституту та як системи норм, покликаних узгоджувати приватні й публічні інтереси. Обґрунтовано двоаспектність категорії «землекористування», а саме як суб'єктивного права та як правового титулу, що забезпечує легітимне використання земельної ділянки без набуття права власності. Досліджено основні правові положення у даній царині.

Виокремлено основні особливості реалізації права користування землею. Серед них охарактеризовано історико-правову зумовленість, обмеженість суб'єктного складу окремих титулів, пріоритет цільового та раціонального використання, переважну строковість, підконтрольність власнику та публічно-правовий контроль. Обґрунтовано необхідність удосконалення процедур надання, зміни й припинення права користування, посилення відповідальності за нецільове використання та деградацію ґрунтів, розвитку цифрового моніторингу та участі територіальних громад у плануванні й контролі землекористування. Зроблено висновок, що право користування землею інтегроване в систему публічного управління, де органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють контроль за дотриманням законодавства, забезпечуючи збереження стратегічного земельного фонду.

Ключові слова: права людини, право на землю, право на користування землею, теорія права, права, держава, законодавство.

Kovalchuk Maksym, Kovalchuk Oleksandr. Peculiarities of the implementation of the right to use land in Ukraine: theoretical and legal essence

The article is devoted to a comprehensive theoretical and legal analysis of the features of the implementation of the right to use land in Ukraine, which is considered as an important element of the mechanism for ensuring the rational use of land resources, in particular in

the difficult conditions of martial law. It is emphasized that under martial law, the effectiveness of land use depends on clear rules, procedures and control. The evolution of the institution from the Soviet model of exclusive state ownership and the dominance of the right of permanent use to a system of flexible legal titles (lease, superficies, emphyteusis) is outlined. Doctrinal approaches to the interpretation of land use as a right within the right of ownership, as an independent legal institution and as a system of norms designed to reconcile private and public interests are analyzed. The duality of the category of «land use» is substantiated, namely as a subjective right and as a legal title that ensures the legitimate use of a land plot without acquiring ownership rights. The main legal provisions in this area are studied.

The main features of the implementation of the right to use land are highlighted. Among them, the historical and legal conditionality, the limited subject composition of individual titles, the priority of targeted and rational use, the prevailing timeliness, control by the owner and public legal control are characterized. The need to improve the procedures for granting, changing and terminating the right to use, strengthening responsibility for inappropriate use and soil degradation, the development of digital monitoring and the participation of territorial communities in land use planning and control is substantiated. It is concluded that the right to use land is integrated into the system of public administration, where state authorities and local governments exercise control over compliance with legislation, ensuring the preservation of the strategic land fund.

Key words: *human rights, the right to land, the right to use land, theory of law, rights, state, legislation.*

Постановка проблеми. В Україні відкрито багато можливостей для ефективного використання земельних ресурсів, але водночас є низка викликів, пов'язаних із правозастосовною практикою, розмежуванням повноважень органів влади, упровадженням прозорих механізмів регулювання земельних відносин і забезпеченням екологічної відповідальності. Стрімка трансформація форм землекористування, зокрема перехід від права постійного землекористування до більш гнучких правових титулів, таких як оренда, суперфіцій та емфітевзис, вимагає перегляду нормативно-правової бази з метою адаптації до ринкових реалій. При цьому важливо забезпечити ефективний контроль за дотриманням законодавчих норм, зокрема у сфері раціонального використання земель, захисту природних ресурсів і запобігання корупції.

Інститут права землекористування був іще за радянських часів. До започаткування земельної реформи в 1991 р. він був доволі актуальним, оскільки приватної власності на землю тоді закріплено ще не було, усі землі мали державну форму власності, і право постійного землекористування було своєрідним виходом для громадян та суб'єктів господарювання. Суб'єктами цього права було визнано як юридичних

осіб, так і громадян. Із часом у зв'язку із земельною реформою, прийняттям нових земельних кодексів України і внесенням змін у чинне земельне законодавство інститут землекористування суттєво змінився. Право землекористування від постійного й тимчасового перетворилося на декілька форм і має класифікацію правових титулів. Чинне земельне законодавство вже не закріплює право постійного землекористування за громадянами та приватними юридичними особами з 01 січня 2002 р., що тягне неоднозначне тлумачення подальшої його правової долі [1, с. 112]. Тому, зважаючи на вищевказане, доцільно відзначити, що проблематика нашого дослідження є вкрай актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням реалізації права на користування землею в Україні у контексті теорії права займалися такі науковці: О.І. Баїк, Г.І. Балюк, У.П. Бобко, А.П. Гетьман, М.С. Долинська, А.О. Дутко, О.І. Заєць, Л.І. Заставнюк, І.І. Каракаш, І.І. Килимник, Т.О. Коваленко, М.І. Козюбра, Ю.В. Корнєєв, І.О. Костяшкін, А.М. Мірошниченко, О.І. Міхно, В.В. Носік, Н.М. Оніщенко, Н.М. Павлюк, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришин, В.Ф. Погорілко, С.П. Погребняк, П.М. Рабінович, М.В. Цвік, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга та ін. Тим не менше

все ж більшість праць стосувалися загальнотеоретичної характеристики права на землю, і безпосередньо наше питання було розкрито досить поверхнево.

Мета статті – охарактеризувати сутність та сформулювати особливості реалізації права на користування землею в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо порівнювати, то історично й фактично коло суб'єктів права власності та права користування земельною ділянкою не відрізняється, хоча юридично нині право постійного землекористування має обмежене коло суб'єктів; зміст суб'єктивних прав відрізняється правомочністю розпорядження без права відчуження за умови постійного землекористування; підставами виникнення права власності є цивільно-правові угоди щодо земельної ділянки та інші підстави, передбачені законодавством, а право постійного користування виникає лише на підставі розпорядчого акта державного органу або органу місцевого самоврядування [2, с. 65].

У контексті понятійно-категоріального апарату доцільно розглянути, що означає землекористування як правове явище. Н.І. Титова, наприклад, резюмувала, що термін «землекористування» вживається в двох аспектах: а) як один із елементів права власності на землю; б) як самостійний правовий інститут постійного користування земельною ділянкою (зараз – землями державної та комунальної власності). Таким чином, з одного боку, це право у суб'єктивному розумінні можна розглядати як одну з правомочностей власника земельної ділянки, а з іншого – як правовий титул, що надає фізичним та юридичним особам суб'єктивне право використовувати земельну ділянку, відмінне від права власності [3, с. 231].

Н.І. Титова, визначаючи двоаспектність терміна «землекористування», зробила вагомий внесок у розуміння сутності цього правового явища, проте подальший розвиток цієї категорії вимагає глибшого дослідження її змісту в контексті сучас-

них викликів та особливостей реалізації права на користування землею в Україні. Землекористування, розглянуте як елемент права власності, є невід'ємним складником правомочності власника, який забезпечує реальну можливість використовувати земельну ділянку відповідно до її цільового призначення, функціонального призначення або іншої законодавчо визначеної мети. Своєю чергою, як самостійний правовий інститут землекористування набуває особливого значення в умовах зміни законодавчих підходів до розмежування форм власності на землю та їх використання.

Аналізуючи природу землекористування, слід звернути увагу на проблему його ефективного регулювання у межах правового титулу, що не є тотожним праву власності. У сучасному законодавстві України, зокрема у Земельному кодексі, встановлюється низка правових режимів, які забезпечують можливість користування земельними ділянками без набуття права власності. Це особливо актуально для земель державної та комунальної власності, де забезпечення раціонального використання земель є не лише юридичним, а й суспільним завданням. Водночас недоліки у правовому регулюванні, зокрема недостатня деталізація процедурних аспектів надання права користування, часто призводять до конфліктів, зловживань або нераціонального використання ресурсів. Ключовим у цьому контексті є питання балансу між правами та обов'язками суб'єктів землекористування. Наприклад, надання права постійного користування земельними ділянками юридичним особам або фізичним особам без належного моніторингу дотримання ними законодавчих норм може створювати ризики для земельного фонду України. Тому потребує посилення не лише контрольна функція держави, а й уведення чітких критеріїв щодо оцінки ефективності використання земель у рамках землекористування.

На думку В.І. Андрейцева, реалізацію повноваження користування як елементу

права власності українського народу на землю раціональніше передбачити у формі права загального землекористування, яке, зокрема, гарантується всім громадянам України відповідно до приписів ч. 2 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) [4, с. 99].

На думку А.Г. Барабаш та В.Я. Кравченко, право користування землею – це встановлене законом право землекористувача вилучати корисні властивості землі як територіального базису, природного ресурсу та основного засобу виробництва [5, с. 137]. Наведена нами вище концепція акцентує увагу на багатофункціональності землі та багатовимірності правових відносин, пов'язаних з її використанням. Право землекористування як основний засіб виробництва набуває особливої актуальності в контексті забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку аграрного сектору.

Інтереси територіальних громад у сфері землекористування часто залишаються недостатньо врахованими у правовій практиці. Хоча громади є власниками значної частини земель, їхній вплив на прийняття рішень щодо використання цих ресурсів є обмеженим через відсутність належного правового регулювання. Ураховуючи це, необхідно розробити механізми, які б забезпечували участь громад у плануванні та контролі за використанням земельних ділянок, що перебувають у їхній власності. Зокрема, громади повинні мати право впливати на формування умов договорів землекористування з урахуванням місцевих потреб та інтересів.

Особливого значення набуває питання правової відповідальності за порушення умов землекористування. У національному законодавстві існують положення щодо адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконне використання земель, однак вони потребують удосконалення. Наприклад, доцільно передбачити більш жорсткі санкції за порушення, що

призводять до деградації земельних ресурсів або порушення екологічного балансу. Крім того, доцільно запровадити механізми компенсації шкоди, завданої громаді або державі внаслідок таких порушень.

Також є позиція, відповідно до якої право землекористування визначається як інститут земельного права, сукупність правових норм, що регулюють здійснення суб'єктивного права землекористування, його виникнення, зміну і припинення [6, с. 231]. Право землекористування як інститут земельного права виконує кілька важливих функцій. Так, воно забезпечує баланс між правами власника земельної ділянки та суб'єкта землекористування. І такий баланс є особливо важливим у контексті регулювання земель державної та комунальної власності, де необхідно враховувати як приватні, так і публічні інтереси. Водночас актуальним є питання вдосконалення законодавства у частині визначення меж цих прав та обов'язків, оскільки чинні норми нерідко залишають простір для їх неоднозначного тлумачення.

Право землекористування слід розглядати у взаємозв'язку з іншими правовими інститутами, такими як право оренди, право сервітуту, право постійного користування тощо. Такі інститути мають спільну основу, але водночас характеризуються суттєвими особливостями, що впливають на практичне здійснення прав суб'єктів. Зокрема, варто звернути увагу на те, що право оренди у сучасній українській практиці є найбільш поширеним способом використання земель, тоді як інститут постійного користування залишається обмеженим у застосуванні. Цей стан речей вимагає переосмислення правової природи цих інститутів із метою їх гармонізації.

Важливо враховувати, що інститут землекористування має не лише правовий, а й економічний вимір. Ефективне регулювання цього інституту безпосередньо впливає на економічний розвиток країни, оскільки раціональне використання земель є основою для сталого розвитку

аграрного сектору, інфраструктурних проєктів, а також забезпечення продовольчої безпеки. У цьому контексті доцільним є впровадження більш чітких механізмів контролю за дотриманням умов землекористування, особливо щодо земель, які мають стратегічне значення.

Інститут землекористування є також ключовим елементом екологічної політики держави. Сучасні виклики, пов'язані з кліматичними змінами, деградацією ґрунтів та іншими екологічними проблемами, вимагають перегляду підходів до регулювання землекористування. Зокрема, необхідно запровадити спеціальні правові режими для земель, що перебувають у зонах екологічного ризику, а також установити суворіші вимоги до суб'єктів, які здійснюють діяльність на таких територіях.

Виникнення, зміна та припинення права землекористування потребують належного процедурного забезпечення, що має бути детально врегульовано на рівні законодавства. Особливу увагу слід приділити прозорості процедур надання права користування землями державної та комунальної власності, адже від цього залежить довіра громадськості до органів влади, а також ефективність використання земельних ресурсів. Важливим є також запровадження електронних систем моніторингу земель, які дадуть змогу автоматизувати процеси контролю та збору інформації про стан використання земель.

Своєю чергою, І.І. Каракаш аргументував, що право землекористування становить систему правових норм, закріплених у земельному законодавстві, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з одержанням корисних властивостей земельних ресурсів [7, с. 134]. Зазначена аргументація базується на ресурсній функції землі, що є основоположною для забезпечення економічного, соціального та екологічного благополуччя суспільства. Проте сучасний етап розвитку земельного законодавства України потребує глибшого осмислення зазначеної системи правових норм через призму не лише ресурсного, а й право-

вого, функціонального та інституційного складників землекористування. Зокрема, право землекористування варто розглядати як інтегративний правовий механізм, що поєднує норми різних галузей права: земельного, екологічного, адміністративного, господарського та цивільного. Указана інтеграція зумовлена багатогранною природою земельних відносин, які виходять за межі суто ресурсного використання землі й охоплюють також питання її охорони, відновлення, раціонального планування та сталого розвитку. У цьому контексті слід виділити кілька ключових аспектів, які розширюють концептуальне розуміння права землекористування.

Ресурсний складник землекористування має бути доповнений екологічним виміром, що враховує потребу у збереженні екосистемних функцій землі. Економічний потенціал землекористування має бути реалізований у межах раціонального землекористування, яке враховує принципи сталого розвитку. У сучасних умовах земельні ресурси є не лише основою для виробництва сільськогосподарської продукції, а й важливим елементом інвестиційного клімату країни, тому правові норми, які регулюють порядок надання, використання та припинення права землекористування, мають бути спрямовані на залучення інвестицій і розвиток територій.

Також можна резюмувати, що соціальний аспект землекористування полягає у тому, що право землекористування має сприяти вирішенню соціальних проблем, таких як забезпечення житлом, розвиток інфраструктури, підтримка малих фермерських господарств тощо. У цьому контексті важливо, щоб законодавство враховувало інтереси різних категорій землекористувачів, включаючи соціально уразливі групи населення.

Натепер питання про те, хто може бути суб'єктом права постійного користування земельною ділянкою, залишається одним із найбільш контроверсійних аспектів земельного права України. Це зумовлено як недосконалістю законодавства, так і різноманітністю правових позицій, що формуються

у судовій практиці. З огляду на це, важливо звернути увагу на низку концептуальних проблем, які потребують наукового осмислення та вдосконалення [8, с. 154].

Нормативне визначення суб'єктного складу постійного користування землею закріплене у ст. 92 Земельного кодексу України, проте його змістовне наповнення має певну дискусійну природу [9]. Законодавство передбачає можливість постійного користування землею лише для юридичних осіб державної та комунальної форми власності, а також деяких фізичних осіб, які отримали це право до 2002 р. Однак практика свідчить, що у багатьох випадках такі положення не враховують сучасні соціально-економічні реалії та потреби різних суб'єктів господарювання, що породжує конфлікти інтересів.

Зокрема, слід наголосити, що в сучасних умовах право постійного користування землею втратило свою універсальність, що було характерним для радянської моделі земельних відносин. У зв'язку з трансформацією соціально-економічної системи України та розвитком ринкових механізмів це право потребує нових підходів до визначення його правової природи. У контексті цього важливим є питання адаптації інституту постійного користування до ринкових відносин, ураховуючи необхідність балансу між інтересами держави, громади та окремих землекористувачів.

Аналіз судової практики демонструє відсутність єдності у трактуванні підстав вилучення земельної ділянки з постійного користування. Наприклад, часто виникають спори щодо можливості вилучення земель у суб'єктів, які не використовують її за призначенням або допустили її псування. Це вказує на необхідність більш чіткого законодавчого регулювання підстав припинення права постійного користування та їх відповідності принципу пропорційності, щоб уникнути порушення прав добросовісних землекористувачів.

О.С. Літошенко в контексті реалізації даного права користування зазначає, що сучасне право постійного користування земельною ділянкою сформувалося на

підґрунті права безстрокового землекористування радянського періоду. При цьому інститут права постійного землекористування зазнав істотної трансформації й набув оновленого змісту. Відмітними рисами цього виду землекористування є обмежений суб'єктний та об'єктний склад, а також специфічний характер постійного землекористування. Відповідно до чинного ЗК України, сфера поширення постійного землекористування суттєво обмежена [10, с. 116]. Учена резюмувала в результаті наукового аналізу, що, по-перше, це право може здійснюватися лише на земельних ділянках державної або комунальної форми власності, та, по-друге, воно стосується лише певної, чітко визначеної категорії суб'єктів.

О.Г. Поліщук у своїй науковій праці говорить про особливості набуття права користування земельною ділянкою комунальної власності, що може здійснюватися різними способами чи в межах різних процедур, які за своїм характером, галузевим регулюванням дуже різняться між собою. Ці способи можна класифікувати за цілою низкою критеріїв:

- 1) первинні та похідні;
  - 2) такі, що передбачають конкурентні засади набуття, та без застосування таких конкурентних засад;
  - 3) такі, що передбачають необхідність формування земельної ділянки під час набуття права користування, та такі, що не вимагають такого формування, тощо.
- Процедура набуття права користування земельними ділянками може відрізнятися залежно від цільового призначення земельної ділянки, її правового режиму розташованих у їхніх межах об'єктів. Поміж тим основні проблемні питання, пов'язані з набуттям земельних ділянок комунальної власності у користування, можна дослідити за кількома найбільш широко використовуваними процедурами якими, є процедури: а) набуття речових титулів землекористування на конкурентних засадах; б) набуття речових титулів користування щодо земельних ділянок без застосування конкурентних засад;

в) набуття зобов'язальних прав користування земельними ділянками комунальної власності; г) «вторинне» набуття права користування земельними ділянками комунальної власності [11, с. 14–15].

На основі вищенаведеного особливої уваги потребує аналіз правових механізмів вирішення спорів, що виникають у процесі набуття права користування земельними ділянками комунальної власності. Судова практика свідчить, що значна частина таких спорів пов'язана з процедурними порушеннями під час проведення аукціонів, невідповідністю умов договорів вимогам законодавства, а також недотриманням принципу рівності учасників. У зв'язку із цим доцільним є створення спеціальних механізмів досудового врегулювання спорів, які б дали змогу оперативно реагувати на порушення та мінімізувати судові витрати для учасників процесу. Такі механізми можуть включати медіацію, арбітраж або залучення спеціалізованих органів із вирішення земельних спорів.

Ба більше, важливим аспектом є забезпечення прозорості та доступності інформації про наявні земельні ділянки комунальної власності, які можуть бути надані у користування. Створення єдиного реєстру таких ділянок із зазначенням їхніх характеристик, правового статусу, цільового призначення та умов надання у користування може значно підвищити ефективність земельних відносин.

Отже, на основі вищенаведеного можемо резюмувати такі особливості реалізації права на користування землею в Україні. Перш за все, це історико-правовий аспект у контексті історичної еволюції інституту землекористування. Право користування землею формувалося на підґрунті радянської моделі, що базувалася на відсутності приватної власності. Сьогодні цей інститут трансформувався у сучасні правові титули, зокрема оренду, суперфіцій, емфітевзис, забезпечуючи більшу гнучкість і адаптивність до потреб ринкової економіки. Обмеження суб'єктного складу – сучасне право постійного землекористування, обмежене лише юридичними особами державної

чи комунальної власності. Це забезпечує збереження публічних земель, але створює виклики для їх ефективного використання. Пріоритет раціонального використання як особливість полягає у тому, що право на користування землею спрямоване виключно на забезпечення її цільового використання для досягнення конкретної мети – економічної, соціальної чи екологічної. Користувач зобов'язаний дотримуватися встановленого цільового призначення земельної ділянки (ст. 91 Земельного кодексу України). Наприклад, земельна ділянка сільськогосподарського призначення може використовуватися виключно для ведення сільського господарства. Обмеженість у часі права на користування землею характеризується тим, що право на користування землею, як правило, є строковим. Наприклад, договори оренди землі укладаються на певний строк, який залежить від цільового призначення та домовленості сторін (зазвичай до 50 років для сільськогосподарських земель). Строковість забезпечує гнучкість у регулюванні земельних відносин та контроль за використанням земель. Підконтрольність власнику як особливість реалізації права на користування землею полягає у тому, що на відміну від права власності право користування землею обмежується лише функцією використання земельної ділянки. Користувач не має права розпоряджатися землею, наприклад продавати, дарувати чи встановлювати обтяження. Також власник земельної ділянки має право контролювати дотримання користувачем умов договору чи закону. Це забезпечує збереження інтересів власника, а також раціональне використання земельної ділянки. Окремо доцільно відзначити таку особливість, як державний контроль за реалізацією права на користування землею. Право користування землею інтегроване у систему публічного управління, де органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють контроль за дотриманням законодавства, забезпечуючи збереження стратегічного земельного фонду.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, специфіка реалізації права на користування землею в Україні зумовлена історичними, правовими, соціально-економічними та екологічними аспектами, які формують унікальну систему земельних правовідносин. Еволюція цього права, що бере свій початок у радянській моделі землекористування, зазнала кардинальних змін у процесі земельної реформи. Трансформація постійного землекористування у сучасні правові титули, такі як оренда, суперфіцій та емфітевзис, відобразила необхідність адаптації до ринкової економіки та забезпечення ефективного використання земельних ресурсів. Вирішення таких проблем, як невизначеність правового статусу земель, що перебувають у постійному користуванні, відсутність єдиних процедур трансформації прав

та недостатній контроль за раціональним використанням земель, є ключовими для покращення реалізації права землекористування.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є комплексне опрацювання уніфікованої моделі трансформації права постійного користування у сучасні правові титули, такі як оренда, суперфіцій, емфітевзис, із чіткими критеріями вибору, процедурними гарантіями та запобіжниками зловживань. Особливої уваги потребує дослідження судової практики та адміністративних процедур у спорах щодо земель у постійному користуванні, зокрема формування єдиних підходів до доказування, реєстрації та захисту прав. Також актуальним є аналіз впливу цифровізації земельного адміністрування та інтеграції кадастрових/реєстраційних даних на правову визначеність і ефективність контролю за раціональним використанням земель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тесля Л. В. Регламентация права постоянного пользования земельной ділянкою: деякі проблеми та перспективи крізь призму окремих правових позицій судової практики. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 111–117.
2. Федик Є. І., Федик С. Є., Гентош Р. Є., Луцький І. М., Котуха О. С. Земельне право України : навчальний посібник. Львів : Новий світ–2000, 2015. 218 с.
3. Мірошніченко А. М. Земельне право України : підручник. Київ : Алерта, 2009. 712 с.
4. Андрейцев В. І. Конституційно-правові імперативи використання власності на землю. *Вісник Київського університету. Юридичні науки*. 2004. Вип. 58. С. 96–99.
5. Барабаш А. Г., Кравченко В. Я. Право землекористування та його види. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 133–138. DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.1.23>
6. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / В. І. Андрейцев та ін. ; за ред. В. І. Семчика. Київ : Ін Юре, 2007. 896 с.
7. Земельне право України : підручник / Г. М. Беженар та ін. ; за ред. О. О. Погрібного, І. І. Каракаша. Вид 2-е, перероб. і доп. Київ : Істина, 2009. 600 с.
8. Крупник Р. Законодавче регулювання статусу суб'єктів права постійного користування земельною ділянкою. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 154–160. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.25>
9. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
10. Літошенко О. С. Право постійного користування земельною ділянкою: особливості об'єктного та суб'єктного складу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 113–117.
11. Поліщук О. Г. Правові засади набуття земельних ділянок комунальної власності у користування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2014. 201 с.

REFERENCES:

1. Teslia, L.V. (2020). Rehlamentatsiia prava postiinoho korystuvannya zemelnoiu diliankoiu: deiaki problemy ta perspektyvy kriz pryzmu okremykh pravovykh pozytsii sudovoi praktyky [Regulation of the right of permanent use of a land plot: some problems and prospects through the prism of certain legal positions of judicial practice]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*, 1, 111–117 [in Ukrainian].
2. Fedyk, Ye.I., Fedyk, S.Ye., Hentosh, R.Ye., Lutskyi, I.M., Kotukha, O.S. (2015). *Zemelne pravo Ukrainy [Land Law of Ukraine]: Study guide*. Lviv: «Novyi svit–2000», 218 p. [in Ukrainian].
3. Miroshnychenko, A.M. (2009). *Zemelne pravo Ukrainy [Land Law of Ukraine]: Textbook*. Kyiv: Alerta; KNT; TsUL. 712 p. [in Ukrainian].
4. Andreitsev, V.I. (2004). Konstytutsiino-pravovi imperatyvy vykorystannia vlasnosti na zemliu [Constitutional and legal imperatives of land ownership use]. *Visnyk Kyivskoho universytetu. Yurydychni nauky*, 58, 96–99 [in Ukrainian].
5. Barabash, A.H., Kravchenko, V.Ya. (2021). Pravo zemlekorystuvannya ta yoho vydy [Right of land use and its types]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*, 1, 133–138. <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.1.23> [in Ukrainian].
6. *Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]: Scientific and practical commentary*. Andreitsev, V.I., Baliuk, H.I., Hetman, A.P. et al.; edited by V.I. Semchyk. Kyiv: In Yure, 2007. 896 p. [in Ukrainian].
7. *Zemelne pravo Ukrainy [Land Law of Ukraine]: Textbook*. 2nd ed., revised and supplemented. Bezhenar, H.M., Berdnikov, Ye.S., Havrysh, N.S. et al.; edited by O.O. Pohribnyi, I.I. Karakash. Kyiv: Istyna, 2009. 600 p. [in Ukrainian].
8. Krupnyk, R. (2019). Zakonodavche rehuliuвання statusu subiektiv prava postiinoho korystuvannya zemelnoiu diliankoiu [Legislative regulation of the status of subjects of the right of permanent use of a land plot]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 11, 154–160. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.25> [in Ukrainian].
9. *Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]: Law of Ukraine of October 25, 2001 No. 2768-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2002, 3–4, Art. 27* [in Ukrainian].
10. Litoshenko, O.S. (2018). Pravo postiinoho korystuvannya zemelnoiu diliankoiu: osoblyvosti obiektnoho ta subiektynoho skladu [The right of permanent use of a land plot: peculiarities of the object and subject composition]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, 10, 113–117 [in Ukrainian].
11. Polishchuk, O.H. (2014). *Pravovi zasady nabuttia zemelnykh dilianok komunalnoi vlasnosti u korystuvannya v Ukraini [Legal bases for acquisition of communal land plots for use in Ukraine]. Candidate's thesis*. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 201 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 01.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу CC BY 4.0